

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ : ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ : ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

ΘΕΜΑ :

" ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ "

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΤΣΟΥΡΑΜΑΝΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ : ΤΣΟΡΩΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

π. 66 599

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°	
"Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ"	5
1.1. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ	5
1.2. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ	5
1.3. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	6
1.4. ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°	
"Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ"	10
2.1. ΓΕΝΙΚΑ	10
2.2. ΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΗΞΗ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	11
2.2.1. Οι θέσεις της αγγλικής οικονομικής αποστολής σχετικά με τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς στη χώρα μας	11
2.3. ΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ (1950 - 1960)	13
2.4. ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥΣ - ΟΜΟΙΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3°	
"Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ"	15
3.1. ΓΕΝΙΚΑ	15
3.2. Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ	16
3.3. ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4°

"ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ"	20
4.1. ΓΕΝΙΚΑ - Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ	20
4.2. Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	22
4.3. Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΓΚΡΙΣΕΩΣ - ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ	23
4.4. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ	25
4.5. ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5°

"ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ"	30
5.1. Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	30
5.2. ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6°

"ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ"	34
6.1. ΚΥΠΡΟΣ	34
6.2. Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	35
6.3. ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	36
6.3.1. Φιλανδία	36
6.3.2. Σουηδία	37
6.4. ΕΛΒΕΤΙΑ	38
6.5. Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	39
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	41
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

1.1. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Στο παγκόσμιο συνέδριο της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης στο Μάντσεστερ (1995) υιοθετήθηκε για πρώτη φορά ένας ορισμός του συνεταιρισμού, το περιεχόμενο του οποίου είναι το ακόλουθο:

"Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους, διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης".

1.2. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

Οι συνεταιρισμοί στηρίζονται στις αξίες της αυτοβοήθειας, της αυτεπθύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισοτιμίας και της αλληλεγγύης. Ακολουθώντας την παράδοση των πρωτεργατών, τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της διαφάνειας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους.

1.3. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Οι συνεταιριστικές αρχές αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες οι συνεταιρισμοί θέτουν σε εφαρμογή τις αξίες τους.

1^η Αρχή: Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή.

"Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοικτές σε όλα τα πρόσωπα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και επιθυμούν να αποδεχθούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας".

2^η Αρχή: Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών.

"Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις, διοικούμενες από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στη λήψη των αποφάσεων. Άνδρες και γυναίκες που προσφέρουν υπηρεσίες ως αιρετοί εκπρόσωποι είναι υπόλογοι στα μέλη. Στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα ψήφου (κάθε μέλος μία ψήφο) και στους συνεταιρισμούς ανωτέρου βαθμού οργανώνονται επίσης με δημοκρατικό τρόπο".

3^η Αρχή: Οικονομική συμμετοχή των μελών.

"Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού. Ένα μέρος τουλάχιστον από το κεφάλαιο αυτό αποτελεί συνήθως την κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως απολαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση ή καθόλου για το κεφάλαιο που καταθέτουν για να γίνουν μέλη. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για οποιονδή-

ποτε από τους ακόλουθους σκοπούς: α) Ανάπτυξη του συνεταιρισμού, ενδεχομένως με τη δημιουργία αποθεματικών, από τα οποία μέρος τουλάχιστον θα είναι αδιανέμητα, β) Απόδοση στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με το συνεταιρισμό και γ) Υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη".

4^η Αρχή: Αυτονομία και ανεξαρτησία.

"Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτοβοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανόμενων των κυβερνήσεων, ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, είναι σ' αυτό ελεύθεροι, ακολουθώντας κανόνες που διασφαλίζουν τη δημοκρατική διοίκηση από τα μέλη και διατηρούν τη συνεταιριστική αυτονομία".

5^η Αρχή: Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση.

"Οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και πρακτική εξάσκηση στα μέλη τους, στα αιρετά μέλη της διοίκησης, στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους. Παρέχουν πληροφόρηση στο κοινό - ιδιαίτερα στους νέους και στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης - σχετικά με τη φύση και τα οφέλη της συνεργασίας".

6^η Αρχή: Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών.

"Οι συνεταιρισμοί υπηρετούν με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα τα μέλη τους και ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση όταν συνεργάζονται μεταξύ τους διαμέσου οργανώσεων τοπικού,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η ελληνική ιστορική μνήμη περιλαμβάνει συνεργασίες σε ποικιλία μεγέθους και φύσεως. Αρχίζοντας από τις Αμφικτιονίες και τις αρχαίες Συμπολιτείες, η συνεργασία στον ελληνικό χώρο διαμορφώνεται και θεσμοποιείται σε διάφορες περιόδους. Η πολυκύμαντη ιστορία του ελληνικού λαού και οι δύσκολες περίοδοι από τις οποίες πέρασε, δεν άφησαν πάντοτε τα ιστορικά σημάδια των ειρηνικών επιτευγμάτων από την κοινωνική ζωή και την οικονομική συνεργασία. Μόνο σποραδικά ανακαλύπτονται πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και συνεργασίας από τη σύνδεσή τους με την ερμηνεία ιστορικο-πολεμικών γεγονότων. Άλλωστε η συνεργασία, επειδή θεωρείται ένα συνηθισμένο γεγονός, δεν αποτέλεσε συνήθως αντικείμενο ιστορικής εγγραφής, εκτός αν συνδεόταν με κάποιο εντυπωσιακό επίτευγμα.

Η ελληνική οικονομική ζωή είναι από τα πολύ παλιά χρόνια γεμάτη από ποικιλόμορφες συνεργασίες. Μερικές από αυτές είναι:

- α) Οι συνεργατικές των κτιστών στα "μαστοχώρια" της Ηπείρου.
- β) Συνεταιρισμοί κτηνοτρόφων (μητάτα).
- γ) Σεμπρικές κτηνοτρόφων.
- δ) Συνεργατικές χαλιών.
- ε) Συντεχνίες
- στ) Θεατρικές επιχειρήσεις.

Μέσα από αυτές και πολλές άλλες μορφές συνεργασίας ξεχωρίζουν όπως οι περιπτώσεις των Αμπελακίων της Θεσσαλίας, των συντροφοναυτών των νησιών, των τσελιγκάτων και της κοινής αλιείας στη Μαύρη Θάλασσα.

2.2. ΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΗΞΗ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Με τη λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου, οι Ελληνικές κυβερνήσεις αναλαμβάνουν μια νέα πρωτοβουλία για τη δημιουργία καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Η προσπάθεια αυτή εντασσόταν στη μετακατοχική κυβερνητική πολιτική και απευθυνόταν κυρίως στους υπαλλήλους του δημοσίου και του ευρύτερου δημοσίου τομέα (όπως τραπεζοϋπάλληλοι κ.ά.).

Οι λόγοι που οδήγησαν την Πολιτεία, εκείνη την εποχή, σ' αυτή την πρωτοβουλία, ήταν οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης των εργαζομένων και η ανάγκη πραγματικής αύξησης της αγοραστικής τους δύναμης.

Έτσι, με πρωτοβουλία της Πολιτείας, αμέσως μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο αντιπροσωπεία από συνεταιριστές - εμπειρογνώμονες της Αγγλικής συνεταιριστικής κίνησης, έρχεται στη χώρα μας για να βοηθήσει στην προσπάθεια δημιουργίας και οργάνωσης καταναλωτικών συνεταιρισμών. Είχαν βρεθεί μάλιστα και οι τρόποι, ώστε η χρηματοδότηση και η δημιουργία των συνεταιριστικών μεριδίων να προέλθει από το Δημόσιο.

2.2.1. Όσον αφορά τις θέσεις της Αγγλικής Οικονομικής Αποστολής σχετικά με τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς στη χώρα μας, μπορούμε να κωδικοποιήσουμε ως εξής:

- Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί δίνουν δυνατότητα στους καταναλωτές να ελέγχουν τη διοχέτευση και την παραγωγή των ειδών πρώτης ανάγκης.
- Βελτιώνουν την αποδοτικότητα του εισοδήματος των εργαζομένων.
- Με την παρέμβαση των καταναλωτικών συνεταιρισμών εξασφαλίζεται αυτόματα ο έλεγχος των εισαγωγών και αποφεύγεται η εισαγωγή ειδών που δεν είναι απαραίτητα.

- Η δημιουργία των συνεταιρισμών πρέπει να είναι με τη μορφή των "ανοιχτών" καταναλωτικών συνεταιρισμών κατά γεωγραφικούς χώρους αντί των ομοιοεπαγγελματικών συνεταιρισμών που υπήρχαν μέχρι τότε.
- Οργανωτικά οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να επιδιώξουν τη μεταξύ τους συνεργασία στα πλαίσια Ενώσεων Καταναλωτικών Συνεταιρισμών και σε ανώτερο βαθμό τη συνεργασία των Ενώσεων στα πλαίσια Πανελλήνιας Ομοσπονδίας, που θα έχει ιδεολογικό και οργανωτικό έργο. Παράλληλα, θα πρέπει να οργανωθεί ξεχωριστή προμηθευτική και παραγωγική οργάνωση.
- Οι καταναλωτικοί και αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να καθορίσουν τα όρια δράσης τους, ώστε να μην υπάρχει αλληλοεπικάλυψη στο έργο τους.
- Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να αποκτήσουν την αυτοδυναμία τους με το σχηματισμό ιδίων κεφαλαίων.
- Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η θέση για τη σχέση Καταναλωτικού Συνεταιριστικού Κινήματος - Συνδικαλιστικού Κινήματος των εργαζομένων και τονίζεται ότι η προστασία της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων αποτελεί κοινό στόχο προς επίτευξη, με διαφορετικά μέσα, από τα δύο κινήματα.

2.3. ΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ (1950 - 1960)

Η εντυπωσιακή παρέμβαση των καταναλωτικών συνεταιρισμών κατά την περίοδο της κατοχής, που η λειτουργία και η αποτελεσματικότητά τους στη μεγάλη τους πλειοψηφία υπήρξε υποδειγματική, δεν μπόρεσε στη συνέχεια να αξιοποιηθεί. Το γενικότερο κλίμα που διαμορφώθηκε κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου και τη μετεμφυλιακή περίοδο δεν ήταν καθόλου πρόσφορο για την ανάπτυξη ενός ελεύθερου, δυναμικού και δημοκρατικού συνεταιριστικού κινήματος.

Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση και τα γεγονότα που επακολούθησαν, δεν επέτρεψαν την ανάπτυξη των καταναλωτικών συνεταιρισμών. Οι συμφορές του εμφυλίου πολέμου και ο διαχωρισμός των πολιτών, άποψη ιδεολογικοπολιτικής τους τοποθέτησης σε πολίτες Α' και Β' κατηγορίας, ήταν φυσικό να πλήξουν καίρια έναν κατεξοχήν δημοκρατικό θεσμό, όπως είναι οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί. Όπως, ίσως, ήταν αναμενόμενο, η περίοδος που ακολούθησε αμέσως μετά τον εμφύλιο πόλεμο και για μεγάλο χρονικό διάστημα, μόνον αρνητικά μπορούσε να επιδράσει στο συνεταιριστικό κίνημα.

2.4. ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥΣ - ΟΜΟΙΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των καταναλωτικών συνεταιρισμών που είχαν ιδρυθεί στη χώρα μας ήταν ότι είχαν συσταθεί σε συντεχνιακή βάση, κατά κλάδο εργασίας. Για το λόγο αυτό, ονομάστηκαν "κλειστοί" ή ομοιοεπαγγελματικοί - ομοιοϋπαλληλικοί συνεταιρισμοί.

Προϋπόθεση για να εγγραφεί κάποιος στο συνεταιρισμό και να συμμετέχει στις διαδικασίες τους, είναι η ύπαρξη εργασιακής σχέσης με το

φορέα στα πλαίσια του οποίου λειτουργεί ο συνεταιρισμός π.χ. οι υπάλληλοι της Αγροτικής Τράπεζας στον καταναλωτικό συνεταιρισμό της ΑΤΕ κ.λπ.).

Οι ομοιοεπαγγελματικοί - ομοιοϋπαλληλικοί συνεταιρισμοί δεν είναι ανοιχτοί προς το ευρύ καταναλωτικό κοινό και λειτουργούν ξεκομμένοι από το σύνολο των καταναλωτών. Με αυτόν τον τρόπο καταστρατηγούν τη βασική συνεταιριστική αρχή της ελεύθερης εγγραφής στο συνεταιρισμό καθενός που επιθυμεί τη συμμετοχή του σ' αυτόν.

Οι κλειστοί συνεταιρισμοί, για τον πιο πάνω λόγο, δεν έχουν συνήθως τη δυνατότητα να έχουν μεγάλο αριθμό μελών, με αποτέλεσμα να έχουν αδυναμία δημιουργίας αξιόλογων ιδίων κεφαλαίων. Η έλλειψη σημαντικών ιδίων κεφαλαίων και το γεγονός ότι απευθύνεται μόνο στα μέλη τους, σημαίνουν περιορισμένες αγορές και πωλήσεις. Αυτό οδηγεί σε μεγαλύτερη χρονικά δέσμευση κεφαλαίων, γεγονός που αποκλείει κάθε πιθανότητα ευνοϊκών όρων προμήθειας καταναλωτικών αγαθών και μεγάλης ποικιλίας.

Για όλους τους πιο πάνω λόγους, όσα καταστήματα δημιουργήθηκαν από αυτούς τους συνεταιρισμούς υπολειπούνταν και τελικά ελάχιστοι μπόρεσαν να επιβιώσουν.

Μετά το 1962 και την ίδρυση στη χώρα μας των ανοικτών καταναλωτικών συνεταιρισμών (που δέχονται ως μέλος τους κάθε ενδιαφερόμενο καταναλωτή ανεξάρτητα από την επαγγελματική του ιδιότητα), οι κλειστοί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί μόνο προβλήματα μπορούν να δημιουργήσουν στην εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η αρχή της ανοιχτής πόρτας αρχίζει να εφαρμόζεται και σε μας από τους νέους συνεταιρισμούς των καταναλωτών που ιδρύθηκαν με την υλική και ηθική συμπαράσταση των καταναλωτικών συνεταιρισμών της Σουηδίας.

Αλλά και από πλευράς του συνδικαλιστικού κινήματος τονίζεται ότι "... Η Γ.Σ.Ε.Ε δεν ευνοεί την ανάπτυξη των κλειστών καταναλωτικών συνεταιρισμών, αντίθετα υιοθετεί τη στήριξη ή την ανάπτυξη ανοιχτών καταναλωτικών συνεταιρισμών...", ενώ αντίστοιχη θέση έχει πάρει και η Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

3.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η πλειοψηφία των καταναλωτικών συνεταιρισμών, εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις, οφείλουν τη δημιουργία τους στις ανώμαλες συνθήκες της κατοχής και της μεταπολεμικής περιόδου, με προορισμό να βοηθήσουν το λαό να σωθεί από την εξαθλίωση και το λιμό, είναι οργανωμένοι κατά επαγγέλματα ή προκειμένου για οργανισμούς ή επιχειρήσεις με πολυάριθμο προσωπικό, κατά εργοδότες. Οι έκτακτες συνθήκες της εποχής εκείνης επέβαλαν την ανάγκη στενής επαφής και κοινότητας επαγγελματικών συμφερόντων μεταξύ των καταναλωτικών συνεταιρισμών κατά επαγγέλματα ή μεγάλους εργοδοτικούς οργανισμούς ή κατά κλάδους δημοσίων υπαλλήλων κ.τ.λ.

Εξαιτίας των συμπτωματικών και παροδικών αυτών λόγων, που διαμόρφωσαν την όποια επαγγελματική συγκρότηση του καταναλωτικού συνεταιρισμού, για τη συμμετοχή ενός προσώπου σ' ένα καταναλωτικό συνεταιρισμό, δεν αρκεί η απλή ιδιότητα του καταναλωτή, αλλά απαιτείται και η ταυτότητα της επαγγελματικής απασχόλησής του προς την απασχόληση των προσώπων που συγκροτούν το συνεταιρισμό.

Η συγκρότηση των καταναλωτικών συνεταιρισμών συνέχιζε να διατηρείται, όχι γιατί αναγνωρίζεται η σκοπιμότητά της, αλλά γιατί δεν στάθηκε ακόμη δυνατό να εφαρμοστεί μια πρακτική λύση για την ανασυγκρότησή τους με μόνο κριτήριο την ιδιότητα του καταναλωτή, ή έστω για την παράλληλη συγκρότηση νέων βιώσιμων καταναλωτικών συνεταιρισμών με κριτήριο στη σύνθεσή τους μόνο την καταναλωτική ιδιότητα. Πάντα όμως, πρέπει να ομολογηθεί, οι περισσότεροι και ανάμεσά τους πολλοί από τους ισχυρότερους, αντιμετώπιζαν και αντιμετωπίζουν και τώρα το

πρόβλημα: πώς χωρίς να χάσει ο καθένας απ' αυτούς τις ειδικές ευκολίες και ενισχύσεις, που με τη μεσολάβησή τους έχουν τα μέλη τους από τον κοινό εργοδότη, θα μπορούσαν να συνεργάζονται αποτελεσματικά μεταξύ τους, με βάση την απλή ιδιότητα του καταναλωτή και την αυτοβοήθεια.

Μια πρώτη προσπάθεια γι' αυτό έγινε με την ίδρυση, το 1942, της Επιτροπής συνεργαζομένων καταναλωτικών συνεταιρισμών, με σκοπό το συντονισμό των επιδιώξεών τους, την προστασία των κοινών συμφερόντων τους και την αλληλοβοήθεια για την καλύτερη οργάνωσή τους.

3.2. Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

Παράλληλα με την ανάπτυξη των συνεταιρισμών, είχαμε και την ίδρυση ενώσεων καταναλωτικών συνεταιρισμών κατά περιφέρειες, αλλά και κατά επαγγελματικές κατηγορίες (δημοσίων υπαλλήλων, βιοτεχνών κ.τ.λ), για να συστηματοποιηθεί η συνεργασία των καταναλωτικών συνεταιρισμών κατά κατηγορίες και περιφέρειες και να επεκταθεί, εκτός από τον οργανωτικό και στον οικονομικό τομέα.

Η ίδρυση της ομοσπονδίας Καταναλωτικών Συνεταιρισμών Ελλάδος ακολούθησε γρήγορα, με μέλη ενώσεις καταναλωτικών συνεταιρισμών και απλούς συνεταιρισμούς με σκοπούς ιδεολογικούς, αλλά και οικονομικούς, κυρίως την από κοινού αγορά για τα μέλη της καταναλωτικών αγαθών. Ανεξάρτητοι έμειναν οι δημοσιοϋπαλληλικοί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί και η ένωσή τους, καθώς και οι συνεταιρισμοί τραπεζικών υπαλλήλων.

Η Ομοσπονδία, για να εξουδετερώσει τα μειονεκτήματα που δημιουργεί η κατάτμηση των καταναλωτών σε πολλούς συνεταιρισμούς, δεν περιορίστηκε μόνο να ενοποιήσει, όσο ήταν δυνατό, τις προμήθειες των συνεταιρισμών, αλλά προσπάθησε να ενοποιήσει και την πώληση, ιδρύοντας

κοινό πρατήριο, όπου οι συνεταιρισμένοι καταναλωτές που ήταν μέλη των οργανώσεών της μπορούσαν ν' αγοράζουν ό,τι χρειαζόνταν.

Με τη διατήρηση από την Ομοσπονδία κοινού πρατηρίου για όλους τους συνεταιρισμούς της, θα διαμορφωνόταν για την πλατιά περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά, μία κεντρική καταναλωτική οργάνωση, που θα είχε την ευχέρεια να εξυπηρετεί ισότιμα κάθε καταναλωτή που θα άνηκε σε συνεταιρισμό που ήταν μέλος της. Εξάλλου, οι ισχυροί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί του προσωπικού των μεγάλων οργανισμών θα μπορούσαν να γίνουν μέλη της Ομοσπονδίας και θα είχαν έτσι την ευχέρεια να συνεργαστούν με τους ασθενέστερους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς και να ενισχύσουν το κοινό έργο.

Ακόμη, με την ομοσπονδιακή οργάνωση των αγορών και των πωλήσεων θα μπορούσαν οι μικροί και χωρίς αρκετή φερεγγυότητα καταναλωτικοί συνεταιρισμοί να ωφεληθούν και αυτοί από την πιστωτική ενίσχυση, που μεταπολεμικά παρέχει το κράτος στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς με όρους ευνοϊκούς και ιδίως με χαμηλό επιτόκιο. Αυτές οι πιστώσεις του κράτους (40 δις) δεν θα μπορούσαν να τις διανεμηθούν (οι μικροί συνεταιρισμοί), αφού θα έλλειπαν απ' αυτούς οι απαραίτητες εγγυήσεις. Με τη μεσολάβηση αυτής της Ομοσπονδίας, το εμπόδιο αυτό για τους μικρούς συνεταιρισμούς μπορούσε να παρακαμφθεί, γιατί η κεντρική αυτή οργάνωση ήταν σε θέση να δανειστεί δίνοντας τις απαραίτητες εγγυήσεις.

Οι μικροί συνεταιρισμοί που δεν είχαν πρατήρια, δεν πραγματοποίησαν τίποτα το αξιόλογο παρά προσφέροντας πελατείες στο εμπόριο και εξασφαλίζοντας δήθεν σοβαρές εκπτώσεις. Σταθεροποιούσαν τη θέση του εμπορίου και μεταβάλλονταν σε εισπράκτορες του, δηλαδή εργάζονταν χωρίς να έχουν δυνατότητες και ελπίδα να δράσουν συνεταιριστικά και με οικονομική απόδοση. Η οικονομική τους ωφέλεια ήταν σχεδόν η πίστωση, αφού η έκπτωση ήταν στο μεγαλύτερο μέρος φαινομενική. Το εμπόριο ή όριζε αυξημένες τιμές και πάνω σ' αυτές έκανε την έκπτωση ή πετύχαινε μικρότερες

τιμές, όποιος τρίτος πλήρωνε μετρητά ή παζάρευε.

Ο μόνος σωστός δρόμος ήταν η συνεργασία με μεγαλύτερους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς που διέθεταν πρατήρια, η συνεργασία μεταξύ πολλών μικρών συνεταιρισμών και ίδρυση κοινών πρατηρίων. Τα διοικητικά συμβούλια και τα μέλη του μικρού καταναλωτικού συνεταιρισμού έπρεπε να καταλάβουν ότι ο συνεταιρισμός τους δεν μπορούσε να στηρίζεται στην προμήθεια που του δίνει ο έμπορος, και πάνω στις συναλλαγές των μελών του, για να καλύπτει τα διοικητικά του έξοδα αλλά σκοπός του συνεταιρισμού είναι η εξυπηρέτηση των συνεταίρων και όχι η εξασφάλιση πόρων από αντισυνεταιριστικές πηγές για να φυτοζωεί ένας υπηρεσιακός ή διοικητικός συνεταιριστικός μηχανισμός, αδύνατος και πάντα εξαρτημένος.

Η προσπάθεια όμως αυτή της Ομοσπονδίας δεν καρποφόρησε και ανάμεσα στα αίτια που οδήγησαν στη μη εφαρμογή τους ήταν και εμποροτεχνικές καθώς και οργανωτικές ατέλειες.

Έτσι, μπορεί να πει κανείς ότι τα πράγματα έμειναν στις θέσεις τους όπως και πριν. Είχαμε πολλούς μικρούς καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, οργανωμένους κατά επαγγέλματα και εργοδότες. Η απόδοση που είχαν ήταν πενιχρή αναφορικά με τις υπηρεσίες που παρείχαν στα μέλη τους αλλά και γενικότερα αναφορικά με την επίδρασή τους στην αγορά.

3.3. ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

Οι προτεινόμενες λύσεις ήταν δύο. Η μία λύση θα ήταν να επαναληφθεί η προσπάθεια της Ομοσπονδίας Καταναλωτικών Συνεταιρισμών. Να λειτουργήσουν δηλαδή ένα ή περισσότερα πρατήρια κοινά για όλους τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς που είναι μέλη τους. Βέβαια, για να γίνει αυτό θα έπρεπε να έχουμε αναδιοργανώσεις της Ομοσπονδίας, για να αναζωογονηθούν όσοι συνεταιρισμοί αδρανούν, να ακολουθηθεί ένα

μελετημένο σύστημα αγορών και πωλήσεων, να χρησιμοποιείται ειδικευμένο προσωπικό, να διατίθενται επαρκείς πιστώσεις και γενικότερα προμήθεια των οδών από τις πηγές παραγωγής, πώληση μετρητοίς (περιορισμένες εξαιρέσεις για είδη μεγάλης αξίας), χαμηλές τιμές καθώς και χαμηλό μέρισμα στις μερίδες και διανομή των περισσευμάτων.

Η άλλη προτεινόμενη λύση θα μπορούσε να είναι η Γενική Συνομοσπονδία των Εργασιών. Αυτή η Συνομοσπονδία θα μπορούσε να συστήσει η ίδια ένα μεγάλο καταναλωτικό συνεταιρισμό, κοινό για την Αθήνα - Πειραιά - προάστιά της. Η εγγραφή σ' αυτόν θα ήταν ελεύθερη σε κάθε καταναλωτή, ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε επαγγελματική του επίδοση. Η Εργατική Συνομοσπονδία τους, από την επιρροή και το κύρος που διέθετε, είχε και την οργανωτική ικανότητα και πείρα για ένα τόσο δύσκολο έργο.

Με την ίδρυση και την επιτυχία ενός τέτοιου ισχυρού συνεταιρισμού, ήταν πολύ πιθανό να συγχωνεύονταν γρήγορα μαζί του οι περισσότεροι από τους πολύ μικρούς καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, τους χωριστούς κατά επαγγέλματα, που ήταν τόσο πολύ περιορισμένη η αποδοτικότητά τους. Έτσι, αυτόματα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η ανασύνθεση της συνεταιριστικής οργάνωσης των καταναλωτών στην Αθήνα - Πειραιά, χωρίς καμιά εξωτερική επέμβαση και συγχρόνως τα κεφάλαια που είχε διαθέσει το κράτος για την ενίσχυσή της να εξυπηρετούσαν το μεγάλο όγκο των καταναλωτών (ενώ εξυπηρετούσαν μερικές τάξεις απ' αυτούς, τις σχετικά οικονομικά ισχυρότερες).

Παρότι ήταν επιτακτική ανάγκη να ακολουθηθεί μια από τις παραπάνω λύσεις, καμιά στην πραγματικότητα δεν πραγματοποιήθηκε. Ίσως τα μέλη των καταναλωτικών συνεταιρισμών φοβήθηκαν ότι με τη συνεχόμενη κακή οργάνωση θα εξακολουθούσε ο καταναλωτικός συνεταιρισμός να τους προσφέρει μικρές υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες αυτές δεν ήταν συνεταιριστικές αλλά συνδικαλιστικές. Έτσι, (όπως αναφέρθηκε και παραπάνω), έμειναν οι μικροί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί με τα λίγα ή μικρά πρατήρια - χωρίς την προμήθεια και Γραφείο Αγορών από κοινού - και οι υπηρεσίες ήταν ανύπαρκτες σχεδόν μηδαμινές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

4.1. ΓΕΝΙΚΑ - Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

Η θέση της επίσημης πολιτείας μέχρι το πρόσφατο παρελθόν, σχετικά με τους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς στη χώρα μας, είναι αρνητική. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1956 ψηφίστηκε στη Βουλή νόμος που ουσιαστικά απαγόρευε τη χρηματοδότηση των καταναλωτικών συνεταιρισμών με τα ίδια κριτήρια που ίσχυαν για τις άλλες εμπορικές επιχειρήσεις (ο νόμος αυτός ίσχυε μέχρι το 1982). Εντούτοις, μερικές ατελέσφορες προσπάθειες που κατά καιρούς εκδηλώνονται για κάποιο εκσυγχρονισμό του νομοθετικού πλαισίου ή της ενίσχυσης κάποιων προσπαθειών για τη δημιουργία καταναλωτικών συνεταιρισμών από τα δημοσιούπαλληλικά κυρίως στρώματα, θα πρέπει να ερμηνευθούν.

Ο βαθύτερος λόγος αυτής της "αντιφατικής" στάσης της Πολιτείας οφείλεται στην αδυναμία της μεγαλοαστικής τάξης και των κυρίαρχων στρωμάτων να εξασφαλίσουν νομιμοποίηση της απολυταρχικής δομής της εξουσίας τους. Μια νομιμοποίηση που θα αποτελούσε και την απαραίτητη προϋπόθεση για τη σταθεροποίηση της πολιτικής (ταξικής) τους ηγεμονίας.

Η αδυναμία αυτή πήγαζε όχι μόνο από την πολιτική πρόκληση της ανερχόμενης εργατικής τάξης που μόλις είχε βγει από την εποποιία της εθνικής μας αντίστασης, αλλά και την τραγωδία του εμφυλίου πολέμου. Πήγαζε επίσης και από την πολιτική ρευστότητα του κοινωνικού χώρου της αγροτικής τάξης καθώς και των μικροαστικών στρωμάτων.

Πιο ειδικά, τα μικροαστικά στρώματα, που με κατεστραμμένη την

κοινωνική τους βάση αντιμετώπιζαν σχεδόν στο σύνολό τους τον κίνδυνο της προλεταριοποίησης, θα μπορούσαν να μετατραπούν σε αποφασιστικούς παράγοντες στη διαδικασία σταθεροποίησης των "θεσμών" του αστικού κράτους.

Για το λόγο αυτό, και ανεξάρτητα από τα ειδικά συμφέροντα των διαφόρων μερίδων της μεγαλοαστικής τάξης (και πιο συγκεκριμένα τραπεζικό κεφάλαιο, βιομηχανικό κεφάλαιο κ.λπ.), η ενίσχυση και η αναπαραγωγή των μικροαστικών στρωμάτων αποτελούσε ανάγκη πολιτική που το κράτος ως εκφραστής των θεσμών και του συλλογικού καπιταλιστικού συμφέροντος δεν μπορούσε να αγνοήσει.

Στο πλαίσιο της πιο πάνω ανάλυσης θα πρέπει να ερμηνεύσουμε και την "ευαισθητοποίηση" του κράτους για τη δημιουργία καταναλωτικών συνεταιρισμών από τα δημοσιοϋπαλληλικά στρώματα. Στην ουσία ήταν μια παραχώρηση, που επιχειρήθηκε άτολμα και αναιρετικά, στο βωμό της αναγκαίας πολιτικής νομιμοποίησης της εξουσίας.

Σύμφωνα με το παραπάνω σκεπτικό, δεν θα πρέπει να μας προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση ότι "... το Ελληνικό Κράτος και οι κατά καιρούς κυβερνήσεις, πιεζόμενες από ανατιμητικές τάσεις που εξανέμιζαν τα εισοδήματα των εργαζομένων, έκαναν αρκετές προσπάθειες για τη δημιουργία Καταναλωτικών Συνεταιρισμών, πολύ πιο σημαντικές από ό,τι οι οργανώσεις των εργαζομένων. Το ίδιο κράτος έδειχνε να ενδιαφέρεται περισσότερο σαν εργοδότης των υπαλλήλων του και καθόλου για την καθιέρωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών ως ανταγωνιστικό παράγοντα των συμφερόντων της εκμετάλλευσης ..." (βλ. Χουρμουζιάδης, 1987).

Παρ' όλα αυτά όμως, η ατολμία, η ευκαιριακή και η αναποτελεσματική παρέμβαση και η αντιφατικότητα των ενεργειών της επίσημης πολιτείας, δεν ήσαν σε θέση να βοηθήσουν στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών, πολύ δε περισσότερο ενός καταναλωτικού συνεταιριστικού κινήματος.

4.2. Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί αντιμετώπιζαν σοβαρές δυσκολίες και εμπόδια για την ανάπτυξή τους. Το μεγαλύτερο πρόβλημα αποτελούσε η έλλειψη κεφαλαίων, διότι οι συνεταιριστές ήταν άτομα χαμηλού εισοδήματος. Έτσι, οι ίδιοι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί κατόρθωσαν με συνεχείς και επίμονες προσπάθειες να πείσουν το κράτος να τους εξασφαλίσει τη συστηματική χρηματοδότηση, με κεφάλαια επαρκή και φτηνά.

Πραγματικά η Νομισματική Επιτροπή, που ήταν το αρμόδιο κρατικό όργανο για τη διάθεση των πιστώσεών της στους διάφορους κλάδους της οικονομίας μας, αντιλήφθηκε γρήγορα και εκτίμησε τη σημασία που θα μπορούσε να έχει η λειτουργία των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών στην προσπάθεια για τη "συμπίεση" των τιμών των ειδών πρώτης ανάγκης. Έτσι, ύστερά από πρόταση της Βρετανικής Οικονομίας Αποστολής, αποφάσισε να διαθέσει 25 δις δρχ. για να δοθούν απ' αυτά δάνεια στους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς.

Για το σκοπό αυτό, η Νομισματική Επιτροπή σχημάτισε μια ειδική επιτροπή που έκρινε τη δυναμικότητα και τις ανάγκες κάθε καταναλωτικού συνεταιρισμού και όριζε το δάνειο που θα μπορούσε να του δοθεί από την πίστωση αυτή των 25 δις. Στην επιτροπή μετείχαν με αντιπροσώπους τους, που είναι μέλη της τα Υπουργεία Εργασίας (υπηρεσία συνεταιρισμού) και οικονομικών, καθώς και η Τράπεζα της Ελλάδος. Οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι συνεταιρισμοί μετείχαν με 5 αντιπροσώπους. (Σαμούτ, 1947)

4.3. Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΓΚΡΙΣΕΩΣ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ

Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια του κράτους για χρηματοοικονομική ενίσχυση καταναλωτικού συνεταιρισμού άρχισε από τα τέλη του 1946. Η Νομισματική Επιτροπή με απόφασή της στις 5/11/1946 ίδρυσε την "Επιτροπή εγκρίσεως προς Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς". (Σ. Καράμπελας, 1947)

Από τις αρχές του 1946 έως τις 31/1/1948 η Επιτροπή είχε στη διάθεσή της 25 δις δρχ. Αρχικά διατέθηκαν τα 25 δις για να εκτελέσει η Επιτροπή το έργο της, αργότερα αυτά αυξήθηκαν σε 40 δις δρχ. Το επιτόκιο των δανείων στους συνεταιρισμούς ορίστηκε σε 3%, ορίστηκε επίσης και σειρά προτίμησης, κατά τη χρηματοδότηση. Συγκεκριμένα, ορίστηκε ότι προτίμηση θα δίνεται στους συνεταιρισμούς υπαλλήλων, εργατών, σπουδαστών και συνταξιούχων και ο χρόνος για την εξόφληση των πιστώσεων ορίστηκε αρχικά σε 18 μήνες. (Καράμπελας, 1959)

Η επιτροπή, προτού να προχωρήσει στο έργο της, θεώρησε αναγκαίο ναβάλει ορισμένες βασικές αρχές, που όφειλε να ακολουθήσει κατά την εκτέλεση της εντολής της. Οι αρχές αυτές είναι:

- α) Τα δάνεια στους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς δεν μπορεί να υπερβούν τις 150.000 δρχ. κατά μέλος (συνέταιρο).
- β) Ο Συνεταιρισμός με λιγότερα από 250 μέλη δεν δικαιούται δάνειο. Οι μικροί συνεταιρισμοί πρέπει ή να συγχωνεύονται με άλλους ή να κοινοπρατούν, ώστε να παρουσιάζουν κοινή αίτηση δανεισμού για περισσότερα από 250 μέλη.
- γ) Τα δάνεια θα χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την αγορά τροφίμων, που θα πουλιούνται στα μέλη τοις μετρητοίς, και ειδών ρουχισμού και υπόδησης για τα οποία μπορεί η επιτροπή να επιτρέψει στους συνεταιρισμούς να τα διαθέτουν στα μέλη με μικρές πιστώσεις.
- δ) Κατά κανόνα, ορίστηκε η διάρκεια του δανείου εννιάμηνη, για να είναι δυνατή η χρησιμοποίηση των κεφαλαίων σε διαδοχική ενίσχυση όσο το

δυνατό περισσότερων συνεταιρισμών.

- ε) Δεκτοί ως εγγυητές ορίστηκαν οι Τράπεζες, που με τη μεσολάβησή τους πρέπει να υποβάλλονται αιτήσεις των συνεταιρισμών για την παροχή πιστώσεων.

Τη γενικότερη όμως κατάσταση των καταναλωτικών συνεταιρισμών επιδίωξε να τη βελτιώσει το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Κοινωνικής και Εργατικής Πολιτικής του Υπουργείου Συντονισμού. Το Συμβούλιο αυτό, τον Απρίλιο του 1952, διατύπωσε ορισμένες αρχές και υπόδειξε ορισμένα μέτρα που θα έπρεπε να εφαρμοστούν για την οικονομική αναδιοργάνωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών. Τα κυριότερα από τα μέτρα αυτά είναι:

- α) Υποχρέωση των συνεταιρισμών να πουλούν τοις μετρητοίς και σε τρίτους με μέλη.
- β) Υποχρέωση να εγγράφονται στους συνεταιρισμούς αυτούς καθένας που επιθυμεί, ανεξάρτητα με το επάγγελμά του.
- γ) Επιστροφή στους συνέταιρους, ανάλογα με τις συναλλαγές τους με το συνεταιρισμό, στο τέλος κάθε χρήσης των περισσευμάτων (κερδών) του συνεταιρισμού, αφού πρώτα αφαιρεθούν τα ποσοστά που ανήκουν στα αποθεματικά κεφάλαια.
- δ) Οργάνωση των καταναλωτικών συνεταιρισμών σύμφωνα με τις συγχρονισμένες εμπορικές μεθόδους αλλά και προσαρμοσμένη στον κοινωνικό χαρακτήρα τους. (Ν.Ι.Π., 1952)

4.4. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ

Σύμφωνα με την αρχική απόφαση της Νομισματικής Επιτροπής, τα δάνεια θα δίνονταν ύστερα από αίτηση των συνεταιρισμών, πάντα μέσω μιας από τις υπάρχουσες τράπεζες που θα ήταν και εγγυήτρια για την επιστροφή του δανείου. Το μέτρο αυτό αποδείχθηκε σχεδόν από την πρώτη στιγμή ανεφάρμοστο, γιατί εκτός από τους συνεταιρισμούς των τραπεζικών υπαλλήλων, σχεδόν κανένας άλλος καταναλωτικός συνεταιρισμός δεν μπόρεσε να πείσει μια τράπεζα να εγγυηθεί για το δάνειό του. Οι λόγοι είναι ευκολονόητοι αλλά τους αναφέρουμε:

- α) Οι τράπεζες δεν έχουν πεποίθηση στη φερεγγυότητα των συνεταιρισμών, για το λόγο ότι τα μέλη τους είναι άνθρωποι χαμηλού εισοδήματος και εκείνοι που διοικούν τους συνεταιρισμούς δεν έχουν ακόμη αποκτήσει μακρά παράδοση και εμπορική πείρα.
- β) Ένας άλλος λόγος είναι πως οι τράπεζες δεν έχουν μεγάλο ενδιαφέρον για τις εργασίες τους με τους συνεταιρισμούς, γιατί το κέρδος τους περιορίζεται από την απόφαση της Νομισματικής Επιτροπής μόνο 1 ½ % το χρόνο. Ούτε μπορούν, βέβαια, στην περίπτωση αυτή οι συνεταιρισμοί να αναλάβουν την υποχρέωση να πληρώσουν ανώτερο ποσοστό από αυτό.

Για να διευκολύνει τους συνεταιρισμούς σ' αυτό το αδιέξοδο, η Επιτροπή Πιστώσεων πρότεινε στη Νομισματική Επιτροπή, και αυτή δέχθηκε την πρόταση, και αποφάσισε να δίνονται στους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς άδεια και με την εγγύηση του Κράτους. Η κρατική εγγύηση μπορεί να δοθεί ύστερα από ειδική έγκριση της παραπάνω επιτροπής και πάντα με την συγκατάθεση του αντιπροσώπου του Υπουργού των Οικονομικών στην Επιτροπή, που έτσι έχει το δικαίωμα να απορρίψει τις σχετικά εγκριτικές αποφάσεις της Επιτροπής. Ο αντιπρόσωπος του

Υπουργείου των Οικονομικών έδειξε πάντα κατανόηση και διευκόλυνε την Επιτροπή στην ικανοποίηση των αιτήσεων. (Σαμούτ, 1947)

Ενώ όμως όλοι περίμεναν πως έτσι θα τελείωναν τα βάσανα των συνεταιρισμών που θα έπαιρναν τα δάνεια για να εργασθούν, παρουσιάσθηκαν νέα σοβαρά εμπόδια που ματαίωσαν κατά μέγα μέρος τη χρηματοδότηση, με εξαίρεση μόνο των καταναλωτικών συνεταιρισμών των τραπεζικών υπαλλήλων. Τα νέα αυτά εμπόδια είναι τα ακόλουθα:

- α) Οι περιορισμοί στην κυκλοφορία του χαρτονομίσματος που η Τράπεζα της Ελλάδος εφάρμοζε μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της αντιπληθωρικής πολιτικής του κράτους.
- β) Οι αυστηροί όροι που αναγράφονται στις αποφάσεις που εκδίδει ο Υπουργός των Οικονομικών για την εγγυοδότηση του κάθε δανείου που εγκρίνει η Επιτροπή. Οι αποφάσεις αυτές χαρακτηρίζουν ως υπεξαίρεση και την απλή καθυστέρηση στην εξόφληση ενός δανείου κατά τη λήξη του, χωρίς να εξαιρούν ούτε τις περιπτώσεις που η καθυστέρηση οφείλεται σε λόγους ανεξάρτητους από τη θέληση των συνεταιρισμών ή των διοικήσεών τους, (όπως π.χ. ένα τυχαίο γεγονός, ανώτερη βία κ.λπ.). Φυσικά ένας τέτοιος χαρακτηρισμός που δίνεται στην καθυστέρηση της Επιτροπής των δανείων και οι προσωπικές και περιουσιακές κυρώσεις, που το γεγονός αυτό συνεπάγεται για τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των συνεταιρισμών, τα κάνει να διστάζουν να αναλάβουν παρόμοιες υποχρεώσεις, που είναι βαρύτερες από τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν συνήθως όσοι διαχειρίζονται ξένη περιουσία.
- γ) Η δυσκολία ή και η αδυναμία των συνεταιρισμών να χρησιμοποιήσουν τα δάνεια που τους παρέχονται για την αγορά χρήσιμων ειδών από το εξωτερικό και το εσωτερικό εξαιτίας του περιορισμού των εισαγωγών και των δυσκολιών στις συγκοινωνίες του εσωτερικού. (Σαμούτ, 1947)

Σχετικά με τους όρους που ισχύουν για να δοθεί κρατική εγγύηση για τα δάνεια προς καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, με το νέο σχέδιο

απαλλάσσονται τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των συνεταιρισμών από κάθε προσωπική ευθύνη για τις περιπτώσεις που η καθυστέρηση στην εξόφληση των πιστώσεων, αιτία θα είχε κάποιο τυχαίο γεγονός ή ανωτέρα βία. Με το σύστημα αυτό, τα συμβούλια ευθύνονται, ανεξάρτητα από την αιτία στην οποία οφείλεται η καθυστέρηση. (Σαμούτ, 1947)

4.5. ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Ένα από τα θεμελιώδη ζητήματα για την προκοπή του καταναλωτικού συνεταιρισμού είναι το ζήτημα του εφοδιασμού τους με αρκετά και φτηνά κεφάλαια. Γι' αυτό το λόγο, προτάθηκε η ίδρυση μιας ειδικής τράπεζας (Ειδικού Πιστωτικού Οργανισμού) για να διαχειρίζεται τα κεφάλαια που διοχετεύονται στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς. Με την πρότασή αυτή είχαν συμφωνήσει οι ενδιαφερόμενοι συνεταιρισμοί και τέτοιος οργανισμός προτάθηκε από το γενικό γραμματέα της Επιτροπής Εγκρίσεως Πιστώσεως και από το διεθνές γραφείο εργασίας.

Η πρόταση αυτή στάθηκε στο γεγονός ότι ήταν απαραίτητος ο εφοδιασμός των καταναλωτικών συνεταιρισμών με φτηνά κεφάλαια, γιατί τα μέλη τους δεν ήταν σε θέση να σχηματίσουν δικά τους κεφάλαια. Στο λόγο αυτό, άλλωστε, οφείλεται και η διάθεση των 25 δις δρχ. για τη χρηματοδότησή τους. (Εποπτικός, 1954)

Ανάμεσα στα εμπόδια που απάντησε η χρηματοδότηση των συνεταιρισμών κατά την εφαρμογή της (όπως προαναφερθήκαμε), είναι και η έλλειψη εμπιστοσύνης των τραπεζών προς αυτούς και η απροθυμία τους να αναλάβουν υπεύθυνα το δανεισμό τους με τα κεφάλαια που έθεσε για το σκοπό αυτό στη διάθεσή τους η Τράπεζα της Ελλάδος. Και καθώς είναι γνωστό, για το δανεισμό των καταναλωτικών συνεταιρισμών χρειάζεται κατά το καθιερωμένο σύστημα να εγγυηθεί μια τράπεζα ή το κράτος.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι ήταν απαραίτητη η ύπαρξη ενός ειδικού τραπεζικού οργανισμού, που σκοπός του ήταν να εξυπηρετεί τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς. Κατά το σχέδιο, η ειδική αυτή τράπεζα θα είχε μορφή ανώνυμης εταιρίας και σκοπός της θα ήταν η διεξαγωγή τραπεζιτικών εργασιών. (Σαμούτ, 1948)

Εκτός από το σχέδιο της ίδρυσης ενός ειδικού πιστωτικού οργανισμού για τη χρηματοδότηση των καταναλωτικών συνεταιρισμών, προτάθηκε ότι η άσκηση του έργου αυτού (χρηματοδότηση καταναλωτικών συνεταιρισμών) θα μπορούσε και θα έπρεπε να ανατεθεί στην Αγροτική Τράπεζα. Αυτό υποστηρίχθηκε διότι καθώς ήταν γνωστό η ΑΤΕ δεν ήταν κερδοσκοπικός οργανισμός. Ο σκοπός της δεν ήταν να κερδίζει από τις συναλλαγές της, αλλά να βοηθά, χωρίς βέβαια ζημιά, την ανάπτυξη της γεωργίας και την προκοπή των αγροτών.

Επομένως, η Αγροτική Τράπεζα, σύμφωνα με το χαρακτήρα της αυτό, ήταν κατάλληλη να αναλάβει και τη χρηματοδότηση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών χωρίς δυσκολίες και δισταγμούς. Θα μπορούσε βέβαια κανείς να σκεφτεί και τις εμπορικές τράπεζες για το έργο αυτό. Δεν πρέπει όμως να ξεχνούμε τον επιχειρησιακό τους χαρακτήρα, που δεν τους επιτρέπει να στηρίζονται κατά τη χρηματοδότηση σε κοινωνικά κριτήρια. Ακόμη, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι κύριος πελάτης τους είναι επιχειρήσεις της συναγωνιστικής οικονομίας, που βρίσκονται μοιραία κάπως σε αντίθεση με το Συνεργατισμό. (Εποπτικός, 1954)

Εξάλλου, η πιστοδότηση από την ίδια τράπεζα των γεωργικών και των καταναλωτικών συνεταιρισμών θα μπορούσε να βοηθήσει πιο αποτελεσματικά στη συστηματικότερη και οικονομικότερη κυκλοφορία των αγαθών, με τον περιορισμό τους δαπανηρών διαμέσων ανάμεσα στην παραγωγή και την κατανάλωση και με την ανάπτυξη αμέσως συναλλαγών μεταξύ γεωργικών και καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Η Αγροτική Τράπεζα, που χρηματοδοτεί το γεωργικό συνεταιρισμό, για

να προμηθεύει στα μέλη του όσα χρειάζονται από τα προϊόντα αυτά, μπορεί να συνδυάσει κατά τέτοιο τρόπο τα πράγματα, ώστε οι καταναλωτικός συνεταιρισμός να προμηθεύεται τα είδη που χρειάζεται απευθείας από το γεωργικό συνεταιρισμό, από τον τόπο, δηλαδή, της παραγωγής, χωρίς τη μεσολάβηση των περιττών διαμέσων.

Αν λογαριάσουμε ότι ένας μεγάλος αριθμός καταναλωτών με χαμηλό ή μέσο εισόδημα διέθετε το 70-80% απ' αυτό για είδη πρώτης ανάγκης, κυρίως διατροφής, και ακόμη ότι όλα σχεδόν αυτά τα είδη παράγονταν στη χώρα μας, εύκολα μπορεί να αποδειχθεί η αξία της ανάθεσης στην Αγροτική Τράπεζα της τακτικής και ικανοποιητικής χρηματοδότησης των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών και η οποία θα μπορούσε να εξασφαλίσει τη συγκρότησή τους και την πληρέστερη πραγματοποίηση των επιδιώξεών τους.

Παρ' όλες τις λύσεις που προτάθηκαν εκείνη την εποχή, δύο από τις οποίες αναφέραμε παραπάνω, δεν εφαρμόστηκαν, με αποτέλεσμα να διαλυθεί η Επιτροπή Εγκρίσεως Πιστώσεων και να σταματήσει η χρηματοδότηση των καταναλωτικών συνεταιρισμών. Έτσι, οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί, λόγω έλλειψης ιδίων κεφαλαίων, αναγκάστηκαν να μείνουν στάσιμοι χωρίς να μπορέσουν να αναπτύξουν την καταναλωτική δράση τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

5.1. Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί και γενικά οι συνεταιρισμοί δεν αποτέλεσαν φορείς με ειδική μεταχείριση στο κοινοτικό καθεστώς. Η Συνθήκη της Ρώμης αναφέρει τους συνεταιρισμούς μόνο στο άρθρο 58, όπου, ως προς το δικαίωμα εγκατάστασης, οι εταιρείες εξομοιώνονται προς τα φυσικά πρόσωπα. Ως εταιρείες νοούνται οι εταιρείες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό. Με τη διατύπωση αυτή, οι συνεταιρισμοί κατατάσσονται στα νομικά πρόσωπα που έχουν κερδοσκοπικό σκοπό.

Η πρώτη ουσιαστική ενασχόληση της ΕΟΚ με την ιδιαιτερότητα των συνεταιρισμών σημειώθηκε το 1962 και αναφέρεται στα θέματα ανταγωνισμού, στα οποία αναφέρονται κυρίως τα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης της Ρώμης. Το άρθρο 85 θεωρεί ως ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά τις συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων που έχουν ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού και ιδίως εκείνες που συνίστανται:

- α) Στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής.
- β) Στον περιορισμό ή στον έλεγχο της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης ή των επενδύσεων.
- γ) Στην κατανομή των αγορών ή των πηγών εφοδιασμού.
- δ) Στην εφαρμογή άνισων όρων επί ισοδυνάμων παροχών, έναντι των εμπορικώς συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα να περιέχονται αυτοί σε

μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό.

- ε) Στην εξάρτηση της σύναψης συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσόμενων, πρόσθετων παροχών, που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνθήκες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών.

Οι προηγούμενες περιπτώσεις, σύμφωνα επίσης με το άρθρο 85, μπορούν να κηρυχθούν ανεφάρμοστες σε συμφωνίες, αποφάσεις ή πρακτικές που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου, εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει.

(Παπαγεωργίου, 1999)

5.2. ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Από τα μέσα της δεκαετίας του '70 είχαν αρχίσει συζητήσεις για την εκπόνηση ενός ενιαίου καταστατικού για τους συνεταιρισμούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ώστε να επιτευχθεί ομοιομορφία καταστατικών στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Στις προθέσεις αυτές υπήρξαν αρκετές αντιρρήσεις, λόγω της διαφορετικής ιστορικής πορείας των συνεταιρισμών στις επιμέρους χώρες, η οποία έχει οδηγήσει σε διαφορετικούς χειρισμούς.

Η προοπτική της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς από 1/1/1993 έφερε στο προσκήνιο την ανάγκη δημιουργίας ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, για τη συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών που έχουν την έδρα τους σε διαφορετικές κοινοτικές χώρες και υπόκεινται στις νομοθεσίες των χωρών τους. Η ανάγκη αυτή επιδιώχθηκε να καλυφθεί με θέσπιση ενός Καταστατικού Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού, το οποίο δεν θα υποκαθιστά τις εθνικές νομοθεσίες αλλά μόνο θα ρυθμίζει θέματα διακρατικών συνεταιρισμών. Ορισμένα βασικά χαρακτη-

ριστικά αυτού του καταστατικού (που υπήρχε μόνο ως σχέδιο μέχρι τα τέλη του '97) είναι:

- Ελάχιστος αριθμός μελών (συνεταιρισμών) 2.
- Απόκτηση ιδιότητας μέλους υποκείμενη σε έγκριση εκ μέρους του οργάνου διεύθυνσης ή διοίκησης.
- Δυνατότητα μπορεί να παρέχεται από το καταστατικό για την αποδοχή μελών - επενδυτών, ύστερα από έγκριση της γενικής συνέλευσης με αυξημένη πλειοψηφία.
- Μεριδες υποχρεωτικά ονομαστικές, που όμως μπορούν να εκχωρηθούν υπό ορισμένους όρους.
- Το καταστατικό μπορεί να προβλέπει ότι το απερχόμενο μέλος έχει δικαίωμα, ανάλογα με τη συμμετοχή του στο κεφάλαιο, σε τμήμα του ειδικού προς τούτο αποθεματικού.
- Το κεφάλαιο είναι τουλάχιστον 100.000 ECU.
- Μπορούν να υπάρχουν διάφορες κατηγορίες μερίδων, για τις οποίες θα προβλέπονται διαφορετικά δικαιώματα όσον αφορά την κατανομή των αποτελεσμάτων.
- Το καταστατικό ορίζει τον ελάχιστο αριθμό των προς εγγραφή μερίδων για την απόκτηση της ιδιότητας του μέλους και ενδεχομένως το ανώτατο ποσοστό του κεφαλαίου που επιτρέπεται να κατέχει ένα μέλος.
- Κάθε μέλος διαθέτει μία ψήφο, ανεξάρτητα από τον αριθμό των μερίδων που κατέχει. Το καταστατικό μπορεί να προβλέπει πολλαπλή ψήφο και να ρυθμίζει τις προϋποθέσεις, τον περιορισμό της πολλαπλής ψήφου για κάθε μέλος, καθώς και τις μέγιστες εξουσίες που έχει ένα μέλος ως αντιπρόσωπος άλλων μελών.
- Οι μη χρήστες των υπηρεσιών του συνεταιρισμού δεν μπορούν να διαθέτουν περισσότερο από το ένα τρίτο των ψήφων του συνόλου των εγγεγραμμένων μελών.
- Καθιερώνεται δυνατότητα επιλογής του τρόπου διοίκησης μεταξύ του δυαδικού και του μονιστικού συστήματος. Το δυαδικό σύστημα προβλέ-

πει την ύπαρξη οργάνου διεύθυνσης και εποπτείας. Τα μέλη οργάνου διεύθυνσης διορίζονται και ανακαλούνται από το όργανο εποπτείας. Τα μέλη του οργάνου εποπτείας διορίζονται και ανακαλούνται από τη γενική συνέλευση. Στο μονιστικό σύστημα υπάρχει όργανο διοίκησης, το οποίο ασκεί τη διαχείριση του συνεταιρισμού και του οποίου τα μέλη διορίζονται και ανακαλούνται από τη γενική συνέλευση. Το όργανο διοίκησης μπορεί να αναθέτει σε ένα ή περισσότερα από τα μέλη του την εξουσία διαχείρισης του συνεταιρισμού. Μπορεί επίσης να αναθέτει σε ένα ή περισσότερα φυσικά πρόσωπα που δεν είναι μέλη του οργάνου, ορισμένες διαχειριστικές εξουσίες, οι οποίες είναι ανακλητές ανά πάσα στιγμή.

- Τα μέλη του οργάνου διεύθυνσης, εποπτείας ή διοίκησης ευθύνονται για τις ζημιές που υφίσταται ο συνεταιρισμός, συνέπεια παράβασης των υποχρεώσεών τους κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων τους.
- Το καταστατικό μπορεί να προβλέπει την καταβολή επιστροφής στα μέλη, ανάλογα με τις πράξεις που έχουν διενεργήσει με το συνεταιρισμό ή ανάλογα με την εργασία την οποία παρέχουν, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία στο κράτος στο οποίο έχει την έδρα του ο συνεταιρισμός.
- Το καταστατικό ορίζει τους κανόνες χρησιμοποίησης των κερδών κάθε συνεταιριστικής χρήσης. Πριν από κάθε άλλη χρησιμοποίηση προβλέπει τη σύσταση νόμιμων αποθεματικών μέσω εισφοράς επί των κερδών. Τα απερχόμενα μέλη δεν έχουν κανένα δικαίωμα επί των ποσών που χρησιμοποιούνται με τον τρόπο αυτό για τα νόμιμα αποθεματικά.

Από τις λίγες χαρακτηριστικές διατάξεις που προαναφέρθηκαν, διαφαίνονται αποκλίσεις αλλά και χρήσιμες για την ελληνική νομοθεσία κατευθύνσεις, με κυριότερη την εκτεταμένη στήριξη στο καταστατικό, το οποίο καταρτίζεται και τροποποιείται από τη γενική συνέλευση, με σκοπό την προσαρμογή του θεσμού στις ιδιαιτερότητες κάθε συνεταιρισμού. (Παπαγεωργίου, 1999)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

6.1. ΚΥΠΡΟΣ

Το συνεργατικό κίνημα στην Κύπρο ουσιαστικά άρχισε από το 1917, οπότε ιδρύθηκε η πρώτη Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία, ενώ η σχετική νομοθεσία χρονολογείται από το 1914. Έκτοτε, παρουσίασε αλματώδεις προόδους και το 1958 υπήρχαν εγγεγραμμένοι 890 πάσης μορφής πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί. Σε όλα σχεδόν τα χωριά της Κύπρου υπήρχαν Συνεργατικές Εταιρείες. Ο τύπος που κυριαρχούσε ήταν οι Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες, που παράλληλα με τις πιστωτικές εργασίες, πρόσφεραν και πολλές άλλες υπηρεσίες στα μέλη τους. (Κ. Αγκαστινιώτης, 1947)

Το 1937 ιδρύθηκε η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, ως δευτεροβάθμια συνεργατική οργάνωση. Μέλη αυτής ήταν συνεργατικές εταιρείες, εγγεγραμμένες με βάση το νόμο. Σκοπός της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, ήταν η αποδοχή καταθέσεων από συνεργατικές εταιρείες, μέλη αυτής ή μη, η χορήγηση βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων δανείων στα μέλη της, καθώς και η προμήθεια σε αυτά λιπασμάτων, γεωργικών φαρμάκων κ.λπ. (Τζωρτζιάκης, 1955).

Η συνεργατική Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου δεν εξαρτιόταν από ξένη χρηματοδότηση και έτσι η συνεργατική κίνηση της Κύπρου είχε αυτάρκεια χρηματικών μέσων για τις πιστωτικές της ανάγκες. Επίσης πέτυχε να παραμερίσει τον ιδιώτη δανειστή και έκανε τον παραγωγό κύριο των προϊόντων του. (Κ. Αγκαστινιώτης, 1947).

Οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί στην Κύπρο, λειτουργούσαν σύμφωνα με τις αρχές της Ροτσντέιλ. Έδιναν μερίσματα στα μέλη ανάλογα με τις αγορές τους, όχι όμως και στους άλλους που δεν ήταν μέλη. Το κέρδος,

που προέρχεται από πωλήσεις στα μη μέλη, μεταφέρεται στο αποθεματικό κεφάλαιο. Το μετοχικό κεφάλαιο είχε πάρει ορισμένο μέρισμα, που δεν υπέρβαινε το 5%. Η συνεταιριστική προσπάθεια στην Κύπρο είχε αντιμετωπίσει μεγάλα εμπόδια και πόλεμο. Πάντως, το σίγουρο ήταν, ότι αργά ή γρήγορα ο συνεργατισμός θα επεκτεινόταν σ' όλους τους τομείς της οικονομίας, έτσι ώστε να μπορέσει να βελτιώσει το βιοτικό και ηθικό επίπεδο της κοινωνίας.

6.2. Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Η Μ. Βρετανία, ακολουθώντας το παράδειγμα των Σκαπανέων της Ροτσντέιλ, είχε 988 καταναλωτικούς συνεταιρισμούς με περισσότερα από 11 εκατομμύρια μέλη. Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί παράλληλα με τη δράση τους, που ήταν να οργανώσουν την αγοραστική δύναμη των μελών τους, ασχολήθηκαν να λύσουν και μερικά άλλα προβλήματά τους και βαθμιαία οργάνωσαν την ίδια τη ζωή τους. (Τζωρτζάκης, 1955)

Για την ενίσχυση των εμπορικών δραστηριοτήτων των καταναλωτικών συνεταιρισμών υπήρχαν δύο κυρίως κεντρικές προμηθευτικές ενώσεις, η Κεντρική Προμηθευτική Ένωση, που κάλυπτε την Αγγλία και την Ουαλία και η αντίστοιχη στη Σκωτία.

Στενά δεμένη με την καταναλωτική συνεταιριστική κίνηση ήταν η Ασφαλιστική Συνεταιριστική Εταιρεία. Η οργάνωση αυτή ήταν μια από τις μεγαλύτερες ασφαλιστικές επιχειρήσεις στη χώρα. Επίσης, συνυφασμένη μέσα στην καταναλωτική συνεταιριστική κίνηση ήταν η Μόνιμη Οικοδομική Συνεταιριστική Ένωση. Ακόμα, συνδεδεμένη με την καταναλωτική κίνηση ήταν μια ομάδα από 47 παραγωγικούς συνεταιρισμούς, όπου οι εργάτες και οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί είχαν ενωθεί κατά την απόκτηση συνεταιριστικού κεφαλαίου. (R Southern, 1955)

Ιδιαίτερα η Βρετανική συνεταιριστική κίνηση, ήταν ο πρωτοπόρος στην οργάνωση πρατηρίων με αυτοεξυπηρέτηση. Έτσι, με όλα τα δυνατά μέσα και με βάση το συναγωνισμό των τιμών και την εξυπηρέτηση των καταναλωτών, η Βρετανική συνεταιριστική καταναλωτική κίνηση εξυπηρετούσε έναν αριθμό μελών των συνεταιρισμών καθώς και των οικογενειών τους, που αύξανε διαρκώς, προμηθεύοντας είδη καλής ποιότητας σε λογικές τιμές και επιστρέφοντας το κέρδος του εμπορείου κατά το συνεταιριστικό τρόπο, με τη μορφή μερίσματος ανάλογα με τις αγορές που είχε κάνει ο καθένας. (*R. Southern, 1955*).

6.3. ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

6.3.1. Φιλανδία

Η συνεταιριστική κίνηση στη Φιλανδία είχε αρχίσει το 1899, όταν ιδρύθηκε από τον Δρα Hannes Gebhard, που θεωρείτο ο πατέρας του Φιλανδικού Συνεργατισμού, η εταιρεία Pelleruo, πρόγραμμά της είχε διαδώσει τη συνεταιριστική ιδέα και επιδιώξει την εφαρμογή της.

Οι κυριότερες και γνωστότερες κατηγορίες συνεταιρισμών στη Φιλανδία ήταν οι πιστωτικοί, οι γαλακτοκομικοί και οι καταναλωτικοί, οργανωμένοι όλοι σε ισχυρές κεντρικές συνεταιριστικές οργανώσεις. Ειδικότερα για τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, πρέπει να σημειώσουμε ότι ήταν απλωμένοι όχι μόνο στα αστικά κέντρα αλλά και στις αγροτικές περιοχές, όπου η λειτουργία τους ήταν προσαρμοσμένη στις ανάγκες της Γεωργίας.

Το 1947 ιδρύθηκε η Ο.Τ.Κ. (Κεντρική Προμηθευτική Οργάνωση Χοντρικών Αγορών) καθώς και η Σ.Ο.Κ (Εταιρεία χοντρικών αγορών των καταναλωτικών συνεταιρισμών της Φιλανδίας). Τα περισσότερα από τα

φυσικά πρόσωπα - μέλη των συνεταιρισμών της O.T.K. ήταν εργάτες βιομηχανίας, ενώ των συνεταιρισμών της S.O.K ήταν γεωργικοί και πνευματικοί εργάτες. Η S.O.K ήταν Εθνική Ένωση που κατεχόταν και ελεγχόταν από καταναλωτικούς συνεταιρισμούς. Διεξήγαγε χοντρικό εμπόριο και παραγωγή και εξυπηρετούσε τους τοπικούς συνεταιρισμούς, που άνηκαν σ' αυτήν, βοηθώντας στην εποπτεία, τη διαφήμιση και την εκπαίδευση. Η πλειονότητα των μελών της ήταν αγρότες αλλά υπήρχαν μέλη από όλες τις κοινωνικές τάξεις.

Εν κατακλείδι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα πρόσωπα που προέρχονταν από διάφορες τάξεις, βρήκαν ότι οι καταναλωτές και οι παραγωγοί, μπορούσαν να εργάζονται μέσα στους ίδιους συνεταιρισμούς, αρκεί να υπήρχε καλή θέληση και αμοιβαία εκτίμηση, ώστε να αναγνωριζόταν ότι οι καταναλωτές και οι παραγωγοί χρειαζόντουσαν ο ένας τον άλλον καθώς και στο ότι εργαζόντουσαν μέσα στις ίδιες συνεταιριστικές μονάδες. (*Lauti Hietanen, 1955*).

6.3.2. Σουηδία

Οι πρώτοι σουηδικοί συνεταιρισμοί εμφανίστηκαν το 1865. Αλλά ο πρώτος καταναλωτικός συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 1851, σ' ένα μέρος της κεντρικής Σουηδίας από λίγους καλλιεργητές, οι οποίοι δεν γνώριζαν τίποτα για τους εξωτερικούς συνεταιρισμούς. Ανάμεσα όμως στα 1880-1890 κάποιοι φιλελεύθεροι εργατικοί κύκλοι σύστησαν εταιρείες, που σκοπό τους είχαν να πετύχουν από τους εμπόρους μείωση των τιμών προς όφελος των μελών τους. Αργότερα όμως, αυτές οι εταιρείες διαλύθηκαν και αντικαταστάθηκαν από τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, οι οποίοι από το 1880 έως τα 1900 πολλαπλασιάστηκαν μέσα στην εργατική τάξη και έπειτα αναπτύχθηκαν με γοργό ρυθμό.

Λίγο αργότερα ιδρύθηκε η Συνεταιριστική Ένωση της Σουηδίας, η περίφημη "Kooperativa Forbundet" που είχε 1 εκατομμύριο μέλη και τροφοδοτούσε το μισό περίπου πληθυσμό της χώρας. Το έργο της ήταν η αγορά τροφίμων και ειδών για οικιακή χρήση, απ' ευθείας από την παραγωγή και στην έγκαιρη διανομή τους στα μέλη της, με τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση. (B. Γ. Βαλαώρας, 1955)

Η οργάνωση διατηρούσε σε λειτουργία 7.000 καταστήματα για τη λιανική πώληση, τα Konsum, όπου σε πολλά από αυτά η πώληση των προϊόντων γινόταν αυτόματα χωρίς υπαλλήλους. Όλα όμως τα καταστήματα είχαν δύο κύρια κοινά χαρακτηριστικά: πρώτον, οι τιμές ήταν χαμηλότερες κατά 5% ως 10% και δεύτερον, οι συνεταιριστικοί υπάλληλοι διακρίνονταν για την εξαιρετική τους ικανότητα και ευγένεια, εφ' όσον εκπαιδεύονταν ειδικά ο καθένας για τη θέση του στις ειδικές σχολές που διατηρούσε η Ένωση.

Τέλος, οι Σουηδοί συνεταιριστές έλπιζαν μαζί με τους άλλους σκανδιναβούς συναδέλφους τους, ότι θα αποκαθίσταντο οι διεθνικές συνεταιριστικές σχέσεις και ότι θα πολλαπλασιαστούν, για όφελος της ειρήνης.

6.4. ΕΛΒΕΤΙΑ

Η ελβετική οικονομία αποτελείται από 4 τομείς: α) από το δημόσιο τομέα, β) από το κεφαλαιοκρατικό τομέα, γ) από τον καθαρά ιδιωτικό τομέα, γ) το συνεταιριστικό τομέα, που περιλάμβανε όλες τις μορφές του Συνεργατισμού, που είχαν ενωθεί ή ζητούσαν να συνενωθούν μεταξύ τους, ηθικά και οικονομικά.

Στην Ελβετία το κράτος μπορούσε να ασκεί ολοκληρωτικό ή μερικό έλεγχο. Το κράτος έλεγε το περισσότερο από το μισό της παραγωγής και περίπου το 75% της διανομής του ηλεκτρικού ρεύματος. Το κράτος με τη

μεσολάβηση της Εθνικής Τράπεζας (που ήταν μικρή οικονομική επιχείρηση, των τραπεζών, των δήμων), επηρέαζε άμεσα τις τραπεζικές εργασίες.

Εφ' όσον, μέσα στην ελβετική οικονομία υπήρχαν αυτές οι ισχυρές τάσεις, προς τον κρατικό σοσιαλισμό, οι σχέσεις των συνεταιρισμών με το κράτος ήταν οι ακόλουθες: το κράτος θα έπρεπε να περιορίζει την επέμβασή τους στις αρμοδιότητες όπου ήταν ανώτερο από κάθε άλλη μορφή ανθρώπινης συνεργασίας. Η κρατική δράση ταίριαζε τέλεια, όταν χρειαζόταν για ολόκληρη τη χώρα μια κεντρική μονοπωλιακή οργάνωση, με σκοπό να επιτελέσει οικονομικά έργα με ορθολογικό τρόπο. Αλλά όταν πρόκειται για τις ποικίλες ατομικές ανάγκες, ο Συνεταιρισμός ήταν η ανώτερη μορφή της συλλογικής οικονομίας, επειδή μπορούσε να κινείται ταχύτερα και επέτρεπε μεγαλύτερη ελευθερία στο καταναλωτικό και παραγωγικό πεδίο. Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο συνεργατισμός ήταν μια μορφή κοινωνικής ζωής του συνόλου, αρχαιότερη από το κράτος, δηλαδή αποτελούσε πιο εξελιγμένη μορφή, αφού στηριζόταν στη θεληματική αλληλεγγύη. (*Max Weber, 1947*)

6.5. Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί έβλεπαν στη συνεταιριστική οργάνωση των μεσαίων τάξεων, στη γεωργία και τη βιοτεχνία, τον κατάλληλο δρόμο για μια ορθολογιστική οργάνωση της δραστηριότητας στους τομείς αυτούς της οικονομίας.

Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί είχαν διπλή αποστολή: οικονομική εξυπηρέτηση του καταναλωτή και εκπροσώπηση των συμφερόντων των καταναλωτών. Για το λόγο αυτό όμως, δεν ζητούσαν τη μονοπωλιακή εκπροσώπηση του καταναλωτή. Ήταν απεναντίας διατεθειμένοι να συνεργαστούν με τον κατάλληλο τρόπο σε όλα τα κοινά αιτήματα, με τις άλλες καταναλωτικές ενώσεις. Για το σκοπό αυτό και με τη βοήθεια των

καταναλωτικών συνεταιρισμών ιδρύθηκε η κοινοπραξία των καταναλωτικών ενώσεων (Καταναλωτική Συνεταιριστική Κίνηση, 1955). Κοινή δράση, σύμφωνα με το καταστατικό, θα ήταν δυνατή μόνο ύστερα από ομόφωνες αποφάσεις. Κάθε ένωση διατηρούσε την υπόστασή της και τα δικαιώματα, για εκπροσώπηση που απορρέουν από αυτήν. Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί, με τη βοήθητική για τις οικιακές οικονομίες δράση τους, χρησίμευαν κατά πρώτο λόγο στη διατήρηση και ανάπτυξη των προσωπικών δυνάμεων.

Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί ζητούσαν μέτρα οικονομικής πολιτικής που απόκλειαν δεσμεύσεις τιμών και ιδιωτικά επιβαλλόμενη ακαμψία τιμών, γιατί τέτοια φαινόμενα μπορούσαν να εμποδίσουν προσαρμογή να αποτραπούν μεγάλες διακυμάνσεις των τιμών, όταν αποκλειόταν η κατάτμηση του οικονομικού σώματος σε πάγια δεσμευμένους και αδέσμευτους τομείς.

Τέλος, η καταναλωτική συνεταιριστική κίνηση είχε μια σοσιαλιστική και μια χριστιανική αξία. Στην Κεντρική Ομοσπονδία των Γερμανικών Καταναλωτικών Συνεταιρισμών είχαν συγχωνευτεί σε μια οργανικά ενιαία κίνηση οι παλαιότερες χωριστές κινήσεις του Αμβούργου και της Κολωνίας. Οπαδοί όλων των δημοκρατικών κομμάτων και όλων των κοσμοθεωρητικών κατευθύνσεων ήταν ενωμένοι σ' αυτήν.

Για το λόγο αυτό, η γερμανική καταναλωτική συνεταιριστική κίνηση ακολούθησε τη βασική αρχή αυστηρής πολιτικής και κοσμοθεωρητικής ουδετερότητας. Ουδετερότητα όμως σήμαινε στερέωση της συνεργασίας όλων των πνευματικών δυνάμεων, που βάσταζαν την καταναλωτική συνεταιριστική κίνηση. Και άρα, οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί προσπαθούσαν αδιάκοπα στην πράξη να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις - που πήγαζαν από τη βασική αυτή σκέψη. (Καταναλωτική Συνεταιριστική Κίνηση, 1953).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η ύπαρξη καταναλωτικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα ήταν αναγκαία, αν όχι σίγουρη, και αυτό γιατί με την ανάπτυξη του συνεργατισμού μεταξύ των αγροτών θα αναπτυσσόταν με "αίσθηση ασφάλειας" απέναντι στους εργοδότες και κατά συνέπεια θα είχαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης με την προσφορά προϊόντων (κυρίως φθηνών) από τους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς.

Η έλλειψη όμως χρημάτων (λόγω πενιχρού εισοδήματος) είχε επακόλουθο τα αδιάθετα εμπορεύματα στον Καταναλωτικό Συνεταιρισμό να αυξάνουν. Η Αγροτική Τράπεζα που χορηγούσε τις πιστώσεις για τις προμήθειες, με το δίκιο της, επεδίωκε να εισπράξει τις "παγιοποιημένες" πιστώσεις της και έτσι προέβαινε σε αθρόα διακοπή των πιστώσεων. Έτσι δημιουργήθηκε ένας φαύλος κύκλος, που τελικά έφτασε στο μαρασμό του τόσο ευεργετικού για τον αγροτικό πληθυσμό κλάδο, με συνέπεια το κλείσιμο πρατηρίων των καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Εκεί που οι εμπορικές και συγκοινωνιακές συνθήκες δεν συνιστούσαν την ίδρυση πρατηρίων, εκεί που η οικονομία του αγρότη ήταν "κλειστή", εκεί που λείπει η "νοικοκυρεμένη" συνεταιριστική οργάνωση, η κακή χρησιμοποίηση των οικονομικών πόρων, η έλλειψη σοβαρής διοίκησης στους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς, όλα αυτά είχαν σαν συνέπεια την "αύξηση" των μεσαζόντων (εμπορίου) και κατά μαθηματική ακρίβεια στη μαράζωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών και την υποτυπώδη εμφάνισή τους.

Ίσως, αν είχαν προτιμηθεί κατάλληλα άτομα στις κατάλληλες θέσεις στη διοίκηση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών, περισσότερη βοήθεια από το κράτος - πολιτεία και όχι την παντελή αδιαφορία (που έδειξε) σε οικονομικής φύσης προβλήματα, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί θα είχαν κάνει ένα βήμα προς τα μπροστά, που θα είχε αντίκτυπο τόσο στον αγρότη, όσο και στην

οικονομία γενικότερα.

Αντίθετα, με τα παραπάνω που θα μπορούσαν να συμβούν, η επέμβαση "τρίτων" στους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς και η κακή οργάνωση, είχαν σαν αποτέλεσμα οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί ποτέ να μην αναπτυχθούν σε σωστές βάσεις, με συνέπεια ποτέ να μην γίνουν υγιείς συνεταιρισμοί, με αυτάρκεια - αυτονομία, αλλά απλοί οργανισμοί που φυτοζωούσαν και εξαρτιόνταν από τρίτους χωρίς να μπορέσουν να αναβιώσουν.

Με το τέλος της συγγραφής της μελέτης αυτής, καλύψαμε ένα ποσοστό για τους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς. Σίγουρα είναι αποδεκτό ότι η μελέτη αυτή δεν μπορεί να καλύψει όλο το φάσμα των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών μεταπολεμικά. Άλλωστε, το Συνεταιριστικό κίνημα και γενικά ο Συνεταιρισμός είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο στην ιστορία και δύσκολα μπορεί να καλυφθεί σφαιρικά για το τι υπήρξε μέσα στους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς.

Παρ' όλα αυτά, η μελέτη αυτή ανέφερε αρκετά στοιχεία για την εφαρμογή - δράση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών και πιστεύουμε ότι συνέβαλε και αυτή, έστω και λίγο, στην ανάδειξη του Καταναλωτικού Συνεταιρισμού και γενικότερα του συνεταιριστικού κινήματος.-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΓΚΑΣΤΙΝΙΩΤΗΣ Κ., *Οι επιδιώξεις του Συνεργατισμού στην Κύπρο*, άρθρο στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1947.
- ΒΑΛΛΩΡΑΣ Β.Γ., *Η Συνεταιριστική Ένωση της Σουηδίας*, άρθρο στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1955.
- ΒΑΣΙΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Π., *Οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί στον τόπο μας*, άρθρο στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1951.
- ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ, *Η χρηματοδότηση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών και η Αγροτική Τράπεζα*, 1954.
- FAUGHET, *Η παραγωγική δράση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών της Ελβετίας*, μεταφρασμένο άρθρο του περιοδικού "Information cooperatives" Trimestriel, BIT, Genève.
- HEITANEN L., *Ο Συνεργατισμός στη Φιλανδία*, άρθρο στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1955.
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Σ., *Επιτροπή εγκρίσεως πιστώσεων προς Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς, Εγγυητές πιστώσεων για τους Συνεταιρισμούς*, άρθρα στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1947 και 1954 αντίστοιχα.
- ΚΛΗΜΗΣ Α., *Από την Καταναλωτική Συνεταιριστική μας κίνηση*, Αθήνα, 1954.
- ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ Δ., *Οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα*, εκδόσεις "KONSUM", 1991.
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ., *Συνεταιριστική Οικονομία*, Αθήνα, 1999.
- ΣΑΜΟΥ Τ.Σ., *Η χρηματοδότηση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών, παρατηρήσεις και συμπεράσματα από την πενταετή παρακολούθηση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών*, άρθρα στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1947, 1950.
- SOUTHERN R., *Ο Συνεργατισμός της Μ. Βρετανία*, άρθρο στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1955.
- THORSTEN O., *Η Καταναλωτική Συνεταιριστική Κίνηση στη Σουηδία*, 1955.
- ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ Ι., *Γεωργικοί Συνεταιρισμοί*, Αθήνα, 1960.
- ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ Θ., *Ιστορική ανασκόπηση του ελληνικού συνεργατισμού*, στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής", 1955.
- ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ Θ., *Συνεταιριστική Οικονομία*, Αθήνα, 1973.
- ΖΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ Κ., *Η εμφάνιση και ανάπτυξη των καταναλωτικών συνεταιρισμών*, άρθρο στο περιοδικό "Τα νέα του καταναλωτή", 1987.